

AQRAR SAHƏNİN DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİNİN ZƏRURİLİYİ VƏ ONA NƏZƏRİ YANAŞMALAR

V. R. RZAYEV

AKTN Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı Elmi Tədqiqat İnstitutu

Məqalədə aqrar iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin mahiyyəti, xarakterik xüsusiyyətləri, eləcə də iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinə nəzəri yanaşmalar öz geniş əksini tapmışdır. Eyni zamanda bu sahənin dövlət tənzimlənməsinin spesifik məqamları, forma və metodları da məqalədə göstərilmişdir.

Açar sözlər: aqrar iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, aqrar sahə, kənd təsərrüfatı, tənzimlənmənin metodları

Müasir şəraitdə iqtisadiyyatın bütün sahələri zəruri hallarda dövlət müdaxiləsinə və dəstəyinə ehtiyacdır. İqtisadiyyatın sahələri içərisində kənd təsərrüfatının dövlət dəstəyinə ehtiyacılığı daha çox davamlı xarakter daşıyır. Bu baxımdan aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi regional separatizm meyilləri istisna olmaqla ölkə daxilində vahid və idarə olunan iqtisadi məkanın yaradıldığı şəraitdə səmərəli ola bilər.

İqtisadiyyatın tənzimlənməsi anlayışı yunan dilində "regulare" və "ekonomika" sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Mahiyyəti regulo-qayda-qanun, qegulare-qaydalara tabe olmaq, ekonomika-ev təsərrüfatı, sonralar iqtisadiyyat anlamında işlənmişdir. Beləliklə, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi iqtisadiyyatda qanunlara əməl edilməsi anlamına gəlir. Ümumiyyətlə, müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi kifayət qədər geniş miqyas almışdır və bununla da o özünün ilkin sərhədlərindən demək olar ki, əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməmişdir. Beləliklə, müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi əlverişsiz təzahürlərin təsirinin aradan qaldırılması məqsədilə idarəetmə orqanları tərəfindən iqtisadiyyata müdaxilənin həyata keçirilməsinə istiqamətlənmiş tədbirlərin məcmusunu özündə əks etdirir.

Yuxarıda qeyd edilənləri və eləcə də iqtisadçı alimlərin bu sahədə apardıqları araşdırmaları nəzərə almaqla belə qənaətə gəlmək olar ki, aqrar iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinə əhalinin qida məhsullarına olan tələbatının əlverişli qiymətlərlə yüksək keyfiyyətdə və çeşiddə təmin etmək məqsədilə aqrar bazar münasibətlərinə idarəetmə orqanlarının məqsədyönlü təsiri kimi qiymətləndirmək daha məqsədəuyğun olardı. Məlum olduğu kimi kənd təsərrüfatında məhsul istehsalı təbii-iqlim şəraitinin aktiv təsiri altında həyata keçirilir. Bundan əlavə, iqtisadi sərhədlərin sürətlə liberallaşması və bu yönündə qloballaşma təzahürlərinin genişlənməsi aqrar sahədə xarici iqtisadi fəaliyyətə dövlətin aktiv müdaxiləsini şərtləndirir. Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, kənd təsərrüfatının çoxfunksiyallığının təmin edilməsi baxımından sosial və ekoloji tarazlığın pozulmaması şərti ilə torpaq, iqlim,

əmək ehtiyatlarından və istehsal vasitələrindən səmərəli istifadə edilməsinə yönəlik tədbirlərin həyata keçirilməsinə də zəruri dövlət dəstəyinin verilməsi müasir şəraitdə daha çox labüdlük kəsb edir.

Məlum olduğu kimi nəzəri baxımdan iqtisadi proseslərin tənzimlənməsinə müxtəlif aspektdə həyata keçirmək mümkündür. Belə ki, direktiv planlaşdırma, stimullaşdırıcı-tənzimləyici və bazar özünü-tənzimlənməsi sosial-iqtisadi proseslərin inkişafında geniş miqyasda istifadə edilməkdədir. Direktiv planlaşdırma keçmiş sosialist təsərrüfatçılıq sistemində hakim mövqə tutmuş, mərkəzləşmiş bölgü və idarəetmə və dövlət mülkiyyətinə əsaslanan təsərrüfatçılıq formalarının üstünlük təşkil etməsi ilə xarakterik olmuşdur. Stimullaşdırıcı tənzimləmələr Qərbi Avropa ölkələrinin, o cümlədən Skandinaviya ölkələrinin, bütövlükdə Avropa İqtisadi Birliyinə daxil olan ölkələrin sosial-iqtisadi praktikasında kifayət qədər geniş yayılmışdır. Bazar özünü-tənzimlənməsi isə XVIII əsrin sonu XX əsrin 30-cu illərinə qədər klassik kapitalizmin hakim mövqə tutduğu ölkələrdə dövlətin iqtisadi kursunun əsasını təşkil etmişdir.

Ümumiyyətlə dünya praktikası göstərir ki, artıq sosial-iqtisadi proseslərə transmilli korporasiyaların təsiri kifayət qədər güclü və çoxşaxəlidir. Bundan əlavə natural iqtisadiyyatın modern iqtisadiyyatla əvəz olunması avtomatik bazar özünü-tənzimlənməsinin klassik postulatlarını demək olar ki, artıq çoxdan arxaikləşdirmişdir. Bu isə ondan irəli gəlir ki, əslində istehsal üsulunu və iqtisadi sistemin əsasını təşkil edən məhsuldar qüvvələr və istehsal münasibətləri də nəinki iki əsr bundan əvvəlki kimi deyil, hətta yaxın onilliklərlə də müqayisə oluna bilməz. Artıq iqtisadiyyatda elmi-texniki tərəqqinin ən yeni nailiyyətlərinin tətbiqi innovasiyaların geniş yayılmasına əlverişli şərait yaratmışdır ki, bu da inkişaf etmiş ölkələrdə dövlətin sosial-iqtisadi proseslərə aktiv müdaxiləsi fonunda reallaşdırılır. Ümumiyyətlə, dünya praktikası inandırıcı arqumentlərlə sübut edir ki, hətta ayrıca götürülmüş bir ölkədə belə bazar özünü-tənzimlənməsi tam mənası ilə iqtisadiyyatın normal fəaliyyətinə və inkişafına imkan vermir. Məhz bu baxımdan sosial-iqtisadi böhranların

aradan qaldırılması və beynəlxalq iqtisadi münasibətlər sistemində ölkənin iqtisadi reytinginin yüksəldilməsi məqsədilə dövlət tənzimlənməsinin müxtəlif forma, metod və vasitələrindən geniş şəkildə istifadə olunur. Ümumiyyətlə, Qərbi Avropa ölkələrində qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələrdən, eləcə də iqtisadiyyatın mövcud durumundan asılı olaraq dövlət tənzimlənməsinin forma və metodları müxtəlif proporsiyalarda tətbiq edilir.

Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsinin obyektiv zəruriliyi bir sıra səbəblərdən irəli gəlir. Bu səbəblər içərisində ən geniş yayılanlarını aşağıdakı kimi təsnifləşdirmək mümkündür:

- ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
- sahənin rəqabət qabiliyyətini və məhsuldarlığının aşağı səviyyədə olması;
- kənd təsərrüfatı və sənaye məhsulları arasında qiymət disparitetinin mövcudluğu;
- aqrar sahədə çalışanların gəlirlərinin iqtisadiyyatın digər sahələri ilə müqayisədə aşağı olması;
- kənd təsərrüfatının investisiya cəlbediciliyinin aşağı olması;
- aqrar sahədə risklərin səviyyəsinin yüksək olması.

Bazar iqtisadiyyatında dövlətin rolunun genişləndirilməsinin nəzəri əsaslarının möhkəmləndirilməsində mühüm mərhələ məşhur ingilis iqtisadçısı C.M.Keynsin adı ilə bağlıdır.

“Keynsçi inqilab” adı altında həyata keçirilən tədbirlər nəinki XX əsrdə 29-33-cü illər böhranının qarşısının alınmasında, eləcə də bazar iqtisadiyyatının klassik təzahürlərindən köklü şəkildə kənarlaşmaların baş verməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Keyns nəzəriyyəsi iqtisadi böhranın avtomatik şəkildə aradan qaldırılması imkanlarının məhdudluğunu sübut etməklə yanaşı eyni zamanda məcmu tələblə məcmu təklifin səviyyəsinin tarazlaşdırılmasında dövlət siyasətinin mühüm vasitə kimi rol oynadığını əsaslandırmışdır. Keyns nəzəriyyəsi həm də iqtisadiyyatın böhrandan çıxarılmasında və strateji baxımdan stabilləşdirmə meyllərinin formalaşdırılmasında da əhəmiyyətli elmi baza yaratmışdır.

Keynsçiliyin ən mühüm ilkin şərti bazar təsərrüfatçılıq sistemində səmərəli özünütənzimləmə mexanizminin inhisarçı mövqeyinin aradan qaldırılması olmuşdur. Buradan isə belə qənaətə gəlmək olur ki, əslində sosial-iqtisadi proseslərin sabitləşdirilməsi məqsədilə iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi zəruridir. Sosial-iqtisadi proseslərin makro səviyyədə təmin edilməsi problemlərini tədqiq edən Keyns yazırdı: “Bizim son məqsədiniz mərkəzi hakimiyyət orqanlarının təsərrüfat sistemində nəzarətinin gücləndirilməsi yolu ilə iqtisadi qeyri-sabitliyi aradan qaldırmaqdan ibarətdir”. (1. s.246) Dövrü konyunktur dəyişikliklərinin destruktiv təzahürlərinin aradan qaldırılması üçün iqtisadi böhrana qədərki mərhələdə təsərrüfat sistemində zərərli təsir göstərən elementlər neytrallaşdırılmalıdır. Məhz bu baxımdan Keyns qısa müddət ərzində baş verə bilən tsiklik böhranların səbəblərini elmi faktlarla

əsaslandırmış və onun qarşısının alınmasının yollarını müəyyənləşdirmişdir.

Iqtisadi fikir tarixinə və ümumiyyətlə iqtisadi təcrübəyə Keyns ideyalarının təsirini təftişedici baxımdan yenidən qiymətləndirmək kifayət qədər çətindir. Belə ki, nəzəri aspektdə Keyns ideyaları iqtisadi nəzəriyyənin yeni ən mühüm bölməsini - makroiqtisadiyyatın elmi bazasını yaratmışdır. Məhz yuxarıda göstərilən araşdırmalar bütövlükdə makroiqtisadi təhlilin əsasını təşkil edir. Ötən dövr ərzində makroiqtisadi sferada yeni nəzəriyyələr də yaranmışdır. Həmin nəzəriyyələrin bəziləri Keynsin baxışlarını tənqid də etmişdir. Lakin bütün bunlarla bərabər praktika sübut etmişdir ki, iqtisadi böhranların, o cümlədən tsiklik böhranların qarşısının alınmasında Keyns nəzəriyyəsi hələ də alternativsiz xarakter daşıyır.

XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərində ABŞ-da F.D.Ruzveltin prezidentlik administrasiyası zamanı həyata keçirilən islahatların gedişində dövlət aqrar sahədə iqtisadi böhranın dayandırılmasında və onun rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsində maraqlı tərəf kimi iştirak etmişdir. Bu isə son nəticədə nəinki aqrar sahənin kəskin iqtisadi böhrandan çıxarılmasında uğurlar əldə edilməsinə gətirib çıxarmış, eyni zamanda ABŞ-ın aqrar sənaye kompleksinin stabilləşdirilməsində və gələcək inkişafında həlledici faktor olmuşdur.

K.Helbreytin ABŞ-da nəşr edilmiş “İqtisadi nəzəriyyə və cəmiyyətin məqsədləri” əsərində qeyd edilir ki, müasir şəraitdə yalnız qiymətlər və istehsal xərcləri deyil, eyni zamanda istehlak tələbatı da idarəetmənin obyektinə çevrilməlidir. Məhz istehlak tələbatının tənzimlənmə obyektinə çevrilməsi müasir şəraitdə iqtisadi mühitin tənzimlənməsi sistemində çox mühüm və əlavə məqamlardan biri sayılmalıdır.

İngilis iqtisadçısı D.N.Xayman «Müasir mikroiqti-sadiyyat: təhlil və təcrübə» əsərində qeyd edir ki, iqtisadi artımın təmin edilməsində hökumətin rolu yalnız tələbin dəstəklənməsi ilə məhdudlaşmamalıdır. Hökumət ölkənin iqtisadi potensialının genişləndirilməsinə müxtəlif vasitələrlə təsir göstərməlidir. Hökumət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər sistemində kapital qoyuluşları məqsədilə istifadə olunan resursların xüsusi çəkisi yüksəldilməli, elmi tədqiqatlara ayrılan xərclər artırılmalı, elmi-texniki tərəqqinin ən yeni nailiyyətlərinin iqtisadiyyata tətbiqi ilə bağlı həyata keçirilən innovasiya prosesləri stimullaşdırılmalı, iqtisadi inkişafın uzunmüddətli proqnozlaşdırılması ön plana çəkilməlidir. (2. s.21). Məhz bu tip tədbirlərin reallaşdırılması nəticəsində iqtisadiyyatda rəqabəti stimullaşdırmaq resursların bölüşdürülməsi imkanlarını yaxşılaşdırmaq, müxtəlif baryerləri aradan qaldırmaq mümkün ola bilər.

XX əsrin 30-cu illərindən sonrakı dövrdə sosial-iqtisadi proseslərə dövlət müdaxiləsi dövlət tənzimlənməsi sistemində ümumiləşdirilmişdir. Doğrudur, bu sahədə bir sıra çatışmamazlıqlara yol verilse də, lakin son nəticədə ötən dövr ərzində dövlət tənzimlənməsinin çoxsaylı metodları meydana çıxmışdır. Dövlət

tənzimlənməsində istifadə olunan mexanizmlərin elmi və praktik baxımdan tədqiqi həyata keçirilmişdir.

İqtisadi proseslərə dövlət müdaxiləsinin genişləndirilməsi ilə bağlı elmi tədqiqatlarda məşhur amerkan iqtisadçısı P.Samuelsonun əsərləri də önəmli rol oynamışdır. Belə ki, həmin dövrdə C.M.Keynsin «Pulun, məşğulluğun və faizin ümumi nəzəriyyəsi» adlı əsərini təhlil edərkən P.Samuelson bu əsəri «möhtəşəm əsər» kimi dəyərləndirmişdir.

P.Samuelson özünün iqtisadiyyat əsərində sosial-iqtisadi proseslərə dövlət müdaxiləsinin funksiyalarını aşağıdakı kimi təsnifləşdirmişdir:

- birbaşa nəzarət;
- ictimai istehlakın təmin olunması;
- əmək və təbii resurslardan birbaşa istifadə;
- sosial təminat. (3. s.225).

Ümumiyyətlə götürdükdə praktik planda iqtisadi siyasət məhz Keyns ideyalarını özündə əks etdirməklə həm də məcmu tələbin və təklifin səviyyəsinin pul-kredit və maliyyə vasitələri ilə tənzimlənməsini nəzərdə tutur. Bu tip siyasət praktikada əsas etibarilə II Dünya Müharibəsindən sonra inkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində həyata keçirilməyə başlamışdır. Keyns ideyalarına əsaslanan iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsi inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatında tsiklik tərəddüdlərin yumşaldılmasında önəmli rol oynamışdır.

Aparığımız araşdırmalar göstərir ki, XX əsrin 70-ci illərinin ikinci yarısından etibarən Keynsçi siyasətin istehsal və təklifin səviyyəsinə neqativ təsirləri ilə bağlı aktiv müzakirələr başlandı. Sosial-iqtisadi proseslərin tənzimlənməsinə yeni praktik tövsiyələr, monetarizm, rəşional gözləmələr və təklif nəzəriyyəsi tərəfdarlarından gəldi. Bu nəzəriyyə müasir şəraitdə iqtisadiyyatda klassik ideyaların dirçəlməsinə xidmət etməsə də, lakin bununla belə göstərilir ki, bazar təsərrüfatçılıq sistemi potensial istehsal həcminə nail olunduğu şəraitdə avtomatik tarazlığı təmin etmək tendensiya-larına malikdir.

Bu nəzəriyyənin tərəfdarları hesab edirdilər ki, makroiqtisadi səviyyədə maliyyə-büdcə siyasəti vasitəsilə dövlət tərəfindən təsərrüfat proseslərin birbaşa müdaxiləyə ehtiyac duyulmur. Əslində təsərrüfat proseslərində dövlətin iştirakı bazarın normal fəaliyyəti üçün maliyyə imkanları yaratmaqdan ibarətdir. Başqa sözlə adı çəkilən nəzəriyyənin tərəfdarları pul-kredit siyasəti vasitəsilə dövlətin dolaylı təsir vasitələrinin aktivləşdirilməsini təklif edirdilər.

Bu ideyalar XX əsrin 80-ci illərindən etibarən inkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində həyata keçirilən yeni iqtisadi kursun əsasını qoydu. Bu nəzəriyyənin davamçıları Böyük Britaniyada «tetçeronomika», ABŞ-da isə «reyqonomika» cərəyanının fundamentalərini yaratmışdır. ABŞ-da R.Reyqanın prezidentliyi dövründə iqtisadi siyasətin təhlili göstərir ki, mahiyyətində Keynsçi ideyalar dayanan təklifin səviyyəsinə təsirlə müqayisədə tələbin genişləndirilməsi ilə əlaqədar tədbirlər daha çox uğur qazandı. Bu dövr ərzində inkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində dövlət tənzimlənməsinin

dövlət korporativ əsaslarının gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilməyə başlandı.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, əgər istehsal sferasında dövlətin rolu məhdudlaşsın iqtisadiyyatın digər sahələrində onun genişlənməsi ilə bağlı dəqiq davamlı tendensiya-lar müşahidə olunur. Bu zaman hər şeydən əvvəl bölgü sferasında iqtisadi siyasətin formalaşması və təsirləri özünü əhəmiyyətli şəkildə büruzə verir. Odur ki, müasir şəraitdə yeni iqtisadi islahatlar kursu ilə iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsində məsuliyyət daşıyan hakimiyyət orqanlarının sosial-iqtisadi proseslərə təsirinin gücləndirilməsi arasında birbaşa əlaqə mövcuddur. Təbii ki, hökumət tərəfindən iqtisadi siyasətin işlənməsi zamanı qarşıya qoyulan məqsədlər dəqiqləşdirilməlidir ki, ona nail olmaq imkanları da real olsun.

Yuxarıda adı çəkilən məsələlərin tədqiqi ilə bağlı XX əsrin 50-ci illərinin əvvəllərində Nobel mükafatına layiq görülmüş Yan Çemberlinin nəzəri baxışları da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Yan Tinberqenin baxışlarında seçilmiş çoxsaylı məqsədlərə uyğun olaraq məqsəd funksiyası yaradılmışdır. Ümumiyyətlə, sosial iqtisadi proseslərdə Çemberlin modeli adını almış bu sistemin əsas elementləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- dövlət xərclərinə nəzarətin həyata keçirilməsi;
- real əmək haqqının dəyişməsi və artım tempinə nəzarət;
- məşğulluğun səviyyəsinə nəzarət;
- məcmu tələbin səviyyəsinə nəzarət;
- investisiyaların həcminə nəzarət;
- istehsalın səviyyəsinə nəzarət;
- tədiyyə balansına nəzarət.

XX əsrin 70-ci illərindən etibarən inkişaf etmiş ölkələrdə makroiqtisadi siyasət nəzəriyyəsi ilə yanaşı məşğulluğun və inflyasiyanın, iqtisadi artımın stimullaşdırılmasının və idarə olunmayan büdcə kəsirinin aradan qaldırılması üzərində nəzarəti özündə əks etdirən funksional məqsədlər nəzəriyyəsi də geniş şəkildə tətbiq edilmişdir.

XX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində iqtisadi siyasətin əhəmiyyətli məqsədləri içərisində yalnız inflyasiya tempinin aşağı səviyyəyə saxlanması, iqtisadi artımın təmin olunması və məşğulluğun müəyyən səviyyədə dəstəklənməsi yolverilən hal kimi qəbul edilmişdir. Funksional məqsədlərin tərkibində ayrı-ayrı elementlərin ixtisar olunması mövcud şəraitdən irəli gəlmişdir. Belə ki, bir sıra məqsədlərə inkişaf etmiş ölkələrdə iqtisadi sistemin təkamülü şəraitində nail olunduğundan onlar gündəlikdən çıxarılmışdır. İqtisadi siyasətdə o məqsədlər saxlanılmışdır ki, onlara nail olunmamışdır.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi xarici ölkə iqtisadçıları tərəfindən geniş şəkildə araşdırılmışdır. Postsovet məkanında iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi ilə bağlı L.İ.Abalkin tərəfindən irimiqyaslı elmi tədqiqat işləri aparılmışdır. L.İ.Abalkin qeyd edir ki, dövlət büdcə sistemi vasitəsilə müdafiə kompleksinə, fundamental elmi işlərə, tibb sektoruna,

energetika kompleksinə, ekoloji məqsədlərə, problemlı regionların inkişaf etdirilməsi istiqamətində kompleks proqramlar hazırlamalı və investisiyalar yönəltməlidir. (4) Bazarın tənzimlənməsi ilə bağlı qərb ölkələrinin təcrübəsinin öyrənilməsi göstərir ki, dövlət bazar təsərrüfatçılıq sistemində iqtisadiyyatı tənzimləmək məqsədilə daha çox kompleks məqsədli proqramlardan istifadə edir. Məsələn, Fransada bazar münasibətlərinin iqtisadi tənzimləmə kompleksini özündə əks etdirən artıq onuncu 5 illik plan fəaliyyət göstərir.

Bazar iqtisadiyyatı əsasında fəaliyyət göstərən Avropa ölkələrinin (Fransa, Almaniya, Hollandiya, Danimarka və s.) təcrübəsi göstərir ki, sosial-iqtisadi proseslərə dövlət müdaxiləsi ilə bağlı həyata keçirilən tədbirləri iki qrupda təsnifləşdirmək mümkündür:

Birincisi, kənd təsərrüfatının inkişafına dövlətin birbaşa müdaxiləsi. Birbaşa müdaxilə direktiv, inzibati və sahənin tənzimlənməsi ilə bağlı planlı tədbirləri özündə əks etdirir.

İkinci, dolayı müdaxilə sosial-iqtisadi proseslərə qiymət, maliyyə-kredit, vergi və investisiya mexanizmləri vasitəsilə təsir göstərilməsini özündə əks etdirir.

Kənd təsərrüfatının dövlət tənzimlənməsini aşağıdakı metodların köməyi ilə həyata keçirilir:

- vergi tənzimlənməsi. Təyinatlı və diferensial vergi dərəcələrinin tətbiqi, vergi güzəştlərinin həyata keçirilməsi və vergilərdən azad olunma yolu ilə həyata keçirilir. Vergi tənzimlənməsinə eyni zamanda gömrük rüsumları da aiddir;

- pul-kredit tənzimlənməsi. Bu vasitə ilə dövlət pul tədaviyyəsinə müdaxiləni həyata keçirir. Dövlət mərkəzi bank vasitəsilə emissiyanı və ümumi pul kütləsini idarə edir, bankların ssuda faizlərinin hədlərini müəyyənləşdirir, istiqrazlar və digər qiymətli kağızlar buraxır;
- büdcə tənzimlənməsi. Dövlət orqanları büdcə vəsaitlərini müxtəlif istiqamətlərdə bölüşdürmək hüquqlarına malikdirlər;
- dövlət proqramları və dövlət sifarişlərinin formalaşdırılması yolu ilə tənzimləmə. Hökumət orqanları büdcə vəsaitlərinin müəyyən hissəsini sosial, elmi və digər proqramların reallaşdırılmasına istiqamətləndirir;
- qiymət tənzimlənməsi. Strateji əhəmiyyətli məhsulların və xidmətlərin hədd qiymətlərinin müəyyənləşdirilməsini həyata keçirir;
- sosial tənzimləmə, o cümlədən dövlət sosial sığortası;
- əmək şəraitinin, əmək münasibətlərinin və əmək haqqının tənzimlənməsi;
- ətraf mühitin qorunması və təbiətin mühafizəsi ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi. Bu tip tənzimləmə əsas etibarilə təbiətin çirklənməsi ilə bağlı cərimə və sanksiyalar formasında həyata keçirilir;
- müəyyən iqtisadi fəaliyyət növlərinə məhdudiyyət və qadağaların qoyulması.

ƏDƏBİYYAT

1. Keyns Con Meynard. Məşğulluq, mənfəət və pulun ümumi nəzəriyyəsi. İng. dil. tərc. Bakı: Qanun, 2001, 478s. 2. Ходов Л. Г. Государственное регулирование национальной экономики: Учебник. М.: Экономист, 2004, 620с. 3. Селищев Н. А. Китайская экономика XXI века. СПб.: Питер, 2004, 240с. 4. Абалкин Л. И. Экономические функции государства и методы его воздействия на рыночную экономику // Экономические науки, 1990, №1. 5. Salahov S.V. Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi problemləri Bakı: Nurlar NPM, 2004, 503s.

Необходимость государственного регулирования экономики и его теоретические основы

В.Р.Рзаев

В статье нашли свое широкое отражение сущность государственного регулирования экономики, его характерные черты, а также теоретические подходы к государственному регулированию экономики. В тоже время в статье показаны формы, методы и специфические моменты государственного регулирования этой сферы.

Ключевые слова: государственное регулирование аграрной экономики, аграрный сектор, сельское хозяйство, методы урегулирования.

The need for state regulation of the economy and its theoretical foundations

V.R.Rzayev

In the article widely reflected the essence of state regulation of the economy, its characteristic features and theoretical approaches to the state regulation of the economy. At the same time, in the article were shown the forms, methods and specific aspects of state regulation in this sphere.

Key words: state regulation of the agrarian economy, agricultural sector, agriculture and settlement methods.